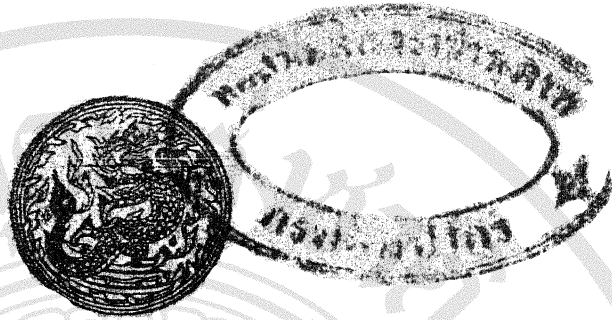

จดหมายเหตุ
เรื่องเบ็ดรทไฟสายตะวันออกและสายเหนือ
และ
เสด็จพระราชดำเนินประพาสเมืองฉะเชิงเทรา

เจ้าจอมมารดาอ่อน รัชกาลที่ ๕
พิมพ์ในการบำเพ็ญกุศลหน้าพระศพ
พระเจ้าฟ้างรอง พระองค์เจ้าอรประพันธ์ราไพ

ครบ ๓๐๐ วัน

ณวันที่ ๒ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๖

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์ ท่าพระจันทร์
จังหวัดพระนคร

ร. ๓๑๑.

จดหมายเหตุ
เรื่องเบ็ดเสร็จไฟสายตะวันออกและสายเหนือ
และ
เสด็จพระราชดำเนินประพาสเมืองฉะเชิงเทรา

เจ้าจอมมารดาอ่อน รัชกาลที่ ๕
พิมพ์ในการบำเพ็ญกุศลหน้าพระศพ
พระเจ้าฟ้างรอง พระองค์เจ้าอรประพันธ์ไพ
ครบ ๓๐๐ วัน
ณ วันที่ ๒ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๖

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์ ท่าพระจันทร์
จังหวัดพระนคร

พระเจ้าฟ้างรอง พระองค์เจ้าอรประพันธ์รำไพ
ถ่ายเมื่อพระชันษา ๑๑ ปี

พระเจ้าฟ้าง Thao พระองค์เจ้าอรประพันธ์รำไพ
ถ่ายเมื่อพระชันษา ๑๕ ปี

คำนำ

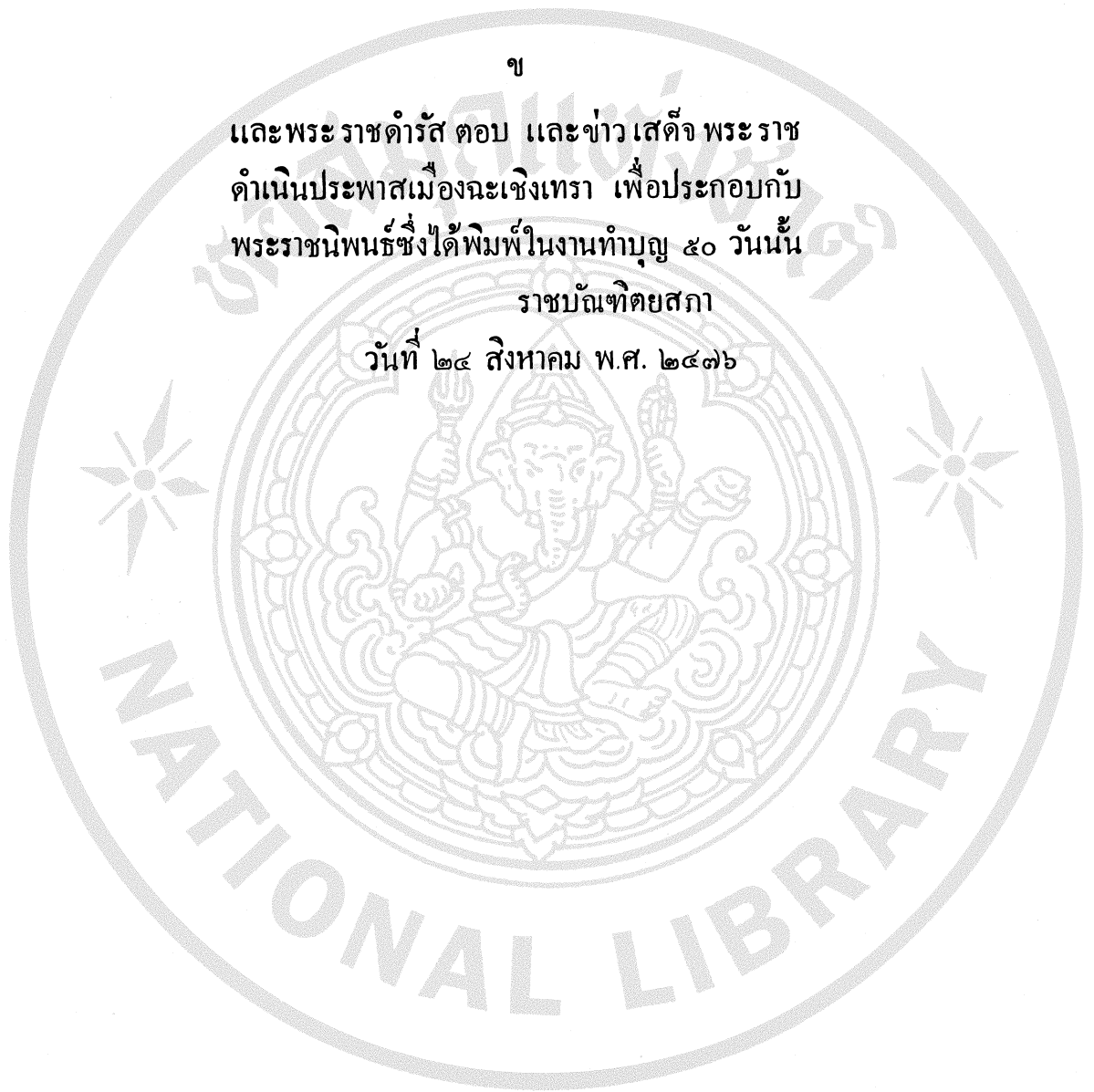
เมื่องานทำบุญหน้า พระศพ พระเจ้าพี่นางเธอ
พระองค์เจ้าอรประพนธ์รำไพครบ ๕๐ วัน เจ้า
ภาพได้ขอให้ราชบัณฑิตยสภาเลือกเรื่องหนังสือ
สำหรับพิมพ์แจกในงานนั้น กรรมการได้เลือกพระ
ราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัวเรื่องเสด็จพระราชดำเนินประพาสคลองแสน
แสบโดยทางชลมารคใน คราวเปิดทางรถไฟสาย
ตะวันออก และสายเหนือ ตั้งแต่ปากน้ำโพ ถึง เมือง
พิษณุโลกเมื่อ ร.ศ. ๑๒๖ ให้พิมพ์ มาในงานทำ
บุญหน้าพระศพครบ ๑๐๐ วันอันจะถึงในต้นเดือน
กันยายนหน้านี้ เจ้าภาพได้ขอให้ราชบัณฑิตยสภา
เลือกหนังสือสำหรับพิมพ์แจกเช่นนี้อีก กรรมการ
จึงเลือกจดหมายเหตุเรื่องเปิดทางรถไฟสาย
ที่กล่าวแล้วให้พิมพ์ พร้อมทั้งคำกราบบังคมทูล

๗

และพระราชดำรัสตอบ และข่าวเสด็จพระราช
ดำเนินประพาสเมืองฉะเชิงเทรา เพื่อประกอบกับ
พระราชนิพนธ์ซึ่งได้พิมพ์ในงานทำบุญ ๕๐ วันนั้น

ราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๖

สารบัญ

จดหมายเหตุ เปิดรถไฟสายตะวันออก และสายเหนือ	หน้า ๑
รายงานการสร้างทางรถไฟสายตะวันออก กับตอนต่อปากน้ำโพถึงพิษณุโลก	” ๑๒
พระราชดำรัสตอบในการเปิดทางรถไฟ	” ๒๔
คำถวายชัยมงคลของประชาชน เมืองฉะเชิงเทรา	” ๒๖
พระราชดำรัสตอบประชาชน เมืองฉะเชิงเทรา	” ๓๐
ข่าวเสด็จพระราชดำเนินกลับจาก ประทับแรมเมืองฉะเชิงเทรา	” ๓๓

จดหมายเหตุ

เรื่องเบ็ดรถไฟสายตะวันออกและสายเหนือ
และเล็ดจพระราชดำเนนประพาสเมืองฉะเชิงเทรา

ด้วยทางรถไฟสายตะวันออกซึ่งทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น เมื่อรัตนโกสินทร
ศก ๑๒๔ สายหนึ่ง กับทางรถไฟสายเหนือที่ได้
โปรดเกล้าฯ ให้ทำต่อขึ้นไปตั้งแต่ปากน้ำโพเมือง
นครสวรรค์ถึงเมืองพิษณุโลกอีกตอนหนึ่ง ทาง
รถไฟทั้งสองสายนี้ได้ทำแล้ว สมควรจะใช้รถให้
มหาชนไปมาได้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้กำหนดการเปิดรถไฟ มีกำหนดในวันที่ ๒๔
มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๖

เพราะฉะนั้นเมื่อก่อนหน้ากำหนด เจ้าพนักงาน
งานกรรมรถไฟ จึงได้ปลูกสร้างพลับพลาที่มุขเป็น

โรงพระราชพิธีชั้นที่สาม สะเดาะเคราะห์ไฟกรุงเทพฯ
 พลัปปลาหลังนี้ ทำเป็นห้องพระโรง อย่างเมืองฝรั่ง
 โบราณ เครื่องไม้สังคโปรียบด้วยผ้าทาสี เขียน
 ลวดลายก็อย่างฝรั่ง ต่างแต่ที่เพดานเขียนเป็นตรา
 อาร์มแผ่นดิน ดูแปลกประหลาดใหญ่โตกว่า
 พลัปปลาทั้งหลายที่ได้เคยเห็นมาแล้วแต่ก่อน ๆ
 เป็นอันมาก เมื่อการปลูกสร้างพลัปปลาสสำเร็จ
 บริบูรณ์ทันกำหนดแล้ว เจ้าพนักงานตามหน้าที่
 จึงได้จัดตั้งอาสน์สงฆ์ทางตะวันตก ชักข้างมุข
 เหนือหน้าอาสน์สงฆ์ตั้งเครื่องนมัสการ ประดิษ
 ฐานพระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลปัจจุบัน กับ
 พระชัยวัฒน์หลังช้าง พร้อมด้วยบาตรน้ำ พระพุท
 ษมณฑลและบาตรทราย ถัดออกมาที่พนาลัยตั้งพระ
 แท่นทรงกราบและตั้งพระแท่น ๓ ชั้น ประดิษฐาน
 พระราชบัลลังก์ ทางมุขตะวันออกข้างนอกตั้ง
 ศาลเทวดา ๒ ศาล ข้างในเป็นที่สำหรับพระบรม

วงศานวงศ์ประทับเฝ้า ระวังกลางหน้าพระราช
บัลลังก์ออกไปเป็นที่สำหรับราชทูตผู้แทนรัฐบาล
ต่างประเทศกับ ข้าราชการ ผู้ใหญ่ ผู้น้อยชนนุมนเฝ้า
ทูลละอองธุลีพระบาท ตอนริมจัดเป็นที่เลี้ยง
การตก แต่ง ประดับ ประดา ก็ได้ จัด ตกแต่ง อย่าง
ประณีต

ครั้นวันที่ ๒๓ มกราคม เวลาเย็น โปรดเกล้าฯ
ให้พระเจ้าที่นั่งยาเธอ กรมหลวงนเรศวรฤทธิ์
เสด็จไปทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ พระสงฆ์
สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะชั้นตำแหน่ง
สูงเจริญพระพุทธมนต์ ๑๐ รูป มีสมเด็จพระวัน
รัตเป็นประธาน โหรบูชาเทวดา

วันที่ ๒๔ มกราคม เป็นวันกำหนดเปิดรถไฟ
เวลาเช้า พระบรมวงศานุวงศ์ ราชทูตและข้าราชการ
บรรดาซึ่งกระทรวงโยธาธิการเชิญมานั้น ได้
แต่งเต็มยศขาว ประดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์

มาพร้อมกันแล้ว

เวลาเช้า ๓ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว ทรงเครื่องเต็มยศชาวทหารบก ทรงประ
ดับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ มหาจักรีบรมราชวงศ์
เสด็จทรงรถพระที่นั่งแฉ่งสวนดุสิต มาประทับ
ณพลับพลาโรงพระราชพิธี ทหารถวายวันทียาวุธ
และทำเพลงแตรสรรเสริญพระบารมี พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดเทียน เครื่องนมัสการ
แล้วประทับที่พระราชอาสน์ พระบรมวงศานุวงศ์
ข้าราชการและราชทูตผู้ใหญ่ผู้น้อย เฝ้าทูลละออง
ธุลีพระบาทโดยลำดับ พระเจ้าน้องยาเธอเสนา
บดี กระทรวงโยธาธิการ ทรงอ่าน รายงาน การสร้าง
ทางรถไฟ กราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่า
ละอองธุลีพระบาท จบแล้วพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบ และในท้ายพระ
ราชดำรัส มีพระบรมราชโองการ ดำรัสสั่งให้ใช้รถ

ทั้ง ๒ สายนี้ได้ตั้งแต่วันพรุ่งนี้เป็นต้นไป แล้ว
โปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตร กับเครื่อง
ราชอิสริยาภรณ์และเหรียญ เป็นบำเหน็จแก่ข้าราชการ
ในกระทรวงโยธาธิการและกรมรถไฟแล้ว
ถึงเวลาปฐมฤกษ์เช้า ๓ โมง ๔ นาที ๕๘ วินาที
พระโหราธิบดีลั่นฆ้องชัยให้สัญญา พระสงฆ์ที่
เจริญ พระพุทธรูป เมื่อวานนี้ สวดชัยมงคลคาถา
ชาวประโคนก็ประโคมแตรสังข์พิณพาทย์ ทหาร
ทำเพลงแตรสรรเสริญพระบารมี พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสปราศัยแก่ราชทูต
บรรดาที่เฝ้าอยู่นั้นพอสมควรแล้ว เสด็จไปประทับ
ที่สะพานต่อกับพลับพลา เจ้าพนักงานได้
เลื่อนรถไฟที่จะเดินสายเหนือขึ้นไป จนถึง เมือง
พิษณุโลก มาหยุดถวายตัวที่สะพานทางสายนอก
และเลื่อนรถไฟพิเศษที่จะเดินในสายตะวันออกเป็น
กระบวนเสด็จพระราชดำเนินเข้าสายใน เทียบ

สะเตชั่นตรงหน้าพระที่นั่งแล้ว เจ้าพนักงานได้
 เชิญพระชัชวาล์หลังช้างกับบาตรทราย และ
 นมิตพระมงคลทิพมุนีสำหรับโปรยทรายตามทาง
 รถไฟ ขึ้นรถไฟพิเศษสายตะวันออกกันหน้า พระ
 บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้น ประทับรถ
 พิเศษ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการ
 ผู้ใหญ่ผู้น้อยซึ่งตามเสด็จ รถไฟใช้จักรจงรถพระ
 ที่นั่ง และรถที่จะไปทางสายเหนือก็ได้ออกพร้อม
 กัน เมื่อถึงที่แยกตรงปลายถนนคอเสือ รถไฟ
 สายเหนือเดินตรงไปทางเหนือตลอดถึงพิษณุโลก
 ส่วนรถไฟ พิเศษสายตะวันออก ซึ่งเสด็จ พระราช
 ดำเนินนั้นแยกไปทางตะวันออก ผ่านสะเตชั่น
 บางกระสัน สะเตชั่นคลองแสนแสบ แต่ในที่
 สะเตชั่นหลังนี้ เป็นเขตต์ของเมืองนครเขื่อน
 ขันธ์ พระเทพโฆสผู้ว่าราชการ เมืองนคร เขื่อนขันธ์
 พร้อมด้วยอำเภอกำนันผู้ใหญ่มานำจัดตั้งเครื่อง

๓

บุชา เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทที่ รถพระที่นั่งผ่าน
สะเตชนบ้านหัวหมาก บ้านทับช้าง และสะเตชน
คลองที่ ๒ ที่สะเตชนคลองที่ ๒ นี้เข้าเขตต์เมือง
มินบุรี มีตั้งโต๊ะเครื่องบูชาในที่สะเตชน และตาม
ทางรถบักราชวัตรฉัตรรวงจั่วตลอดไป พระสงฆ์
สวดชัยมงคลคาถา หม่อมเจ้าสง่างามข้าหลวง
รักษาราชการเมืองมินบุรี พร้อมด้วยอำเภอกำนัน
ผู้ใหญ่บ้านราษฎร เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทให้
ถวายชัยมงคล รถพระที่นั่งเดินผ่านไป ถึงสะเต
ชนหัวตะเข้ พนักงานหยุดรถพระที่นั่ง สะเตชน
นี้การตกแต่งก็อย่างเดียวกันกับสะเตชนคลองที่ ๒
และจวนจะเข้าเขตต์เมืองฉะเชิงเทรา สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนลพบุรีราเมศวร
ซึ่ง ตาม เสด็จ พระราชดำเนิน มาใน รถพระที่นั่ง
กราบบังคมทูล พระกรุณา แทนเสนาบดี กระทรวง
มหาดไทย ทรงนำหม่อมเจ้าธำรงศิริปลัดมณฑล

ปาจิณซึ่งไปคอยรับเสด็จอยู่ที่นั่นเฝ้าทูลละอองธุลี
 พระบาท ทูลเกล้าฯ ถวายรูปเทียนและเครื่อง
 บูชาอย่างยิ่ง ๕ อย่าง กราบบังคมทูลอัญเชิญเสด็จ
 เข้ามณฑล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระ
 ราชดำรัสทรงแสดงความยินดีที่จะเสด็จเข้าไปในมณ
 ทล แล้วหม่อมเจ้าธำรงศรี ตามเสด็จพระราช
 ดำเนินมาด้วย แล้วรถไฟใช้จักรงูรถพระที่นั่ง
 ผ่านสะพานคลองหลวงแพ่ง สะพานคลองเปรม
 ซึ่งเรียกกันว่าสะพานคลองพระยาเดโช สะพาน
 คลองบางพระ ถึงสะพานเมืองมะขิงเหรา ซึ่ง
 เรียกกันว่าสะพานแปดริ้ว เวลาเช้า ๕ โมงเศษ
 พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นมรุพงษ์ศิริพัฒน์ ข้า
 หลวงพิเศษจัดการตำแหน่งเทศาภิบาล พร้อม
 ด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งเสด็จล่วงหน้ามาคอย
 เฝ้า และข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนในมณฑล
 ๕ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทหารแถวกองพระ

เกียรติยศถวายวันทียาวุธ ทำเพลงแตรสรรเสริญ
 พระบารมี และทหารปืนใหญ่ยิงปืนใหญ่ถวาย
 คำนับ ๒๑ นัด ราษฎรให้ถวายชัยมงคล พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงจากรถพระที่นั่ง ทรง
 พระดำเนินตรวจแถวทหาร แล้วทรงพระดำเนิน
 ไปตามทางปรา ระยะทางประมาณ ๖ เส้นถึงท่า
 เมื่อทรงพระดำเนินผ่านศาลาวัดท่าไคร้ มีพระสงฆ์
 ประมาณ ๒๐๐ รูปสวดไชยมงคลคาถา พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จลงประทับเรือพระที่
 นั่งประทับที่สนามการ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุ
 วงศ์ เรือพระที่นั่งใช้จักรล่องลงไปตามลำแม่น้ำ
 บางปะกง เทียบที่ท่าหน้าท่าว่าการมณฑล เสด็จ
 ขึ้นที่ว่าการ มณฑล ประทับ ห้อง ประชุม พระสงฆ์
 พระสงฆ์สวดชัยันโต ถวายไชยมงคล ๕๒ รูป มี
 พระทักษิณคณิศร เจ้าคณะมณฑลปราจีนบุรีเป็น
 ประธาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงทัก

ทายปราสัยพระสงฆ์แล้ว เสด็จยังห้องซึ่งเป็นที่
 ประชุม หม่อมห้ามและภรรยาข้าราชการเมืองนี้
 หม่อมเชื้อในพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นมรุพงศ์
 ศิริพัฒน์ นำบรรดาภรรยาข้าราชการทั้งหลายนั้น
 ทูลเกล้าฯ ถวายดอกไม้รูปเทียนเฝ้าทูลละอองธุลี
 พระบาท มีพระราชดำรัสปราสัยไต่ถามตามสม
 ควรแล้ว เสด็จออกประทับณพระราชบัลลังก์
 ด้านหน้าทวารมณฑล พระเจ้าน้องยาเธอ ข้า
 หลวงพิเศษฯ พร้อมด้วยปลัดมณฑล และผู้ว่า
 ราชการเมืองอำเภอกำนันต์ผู้ใหญ่บ้านราษฎรในมณฑล
 นั้น แต่พวกข้าทูลละอองธุลีพระบาทในมณฑล
 นั้นมีดอกไม้รูปเทียนทูลเกล้าฯ ถวายด้วย กับทั้ง
 พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการในกรุงเทพฯ บรรดา
 ที่มาในที่นี้ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมกัน
 แล้วพระเจ้าน้องยาเธอ ข้าหลวงพิเศษฯ ทรง
 อ่านคำถวายไชยมงคลแทนข้าราชการ และราษฎร

จบลงแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระ
 ราชดำรัสตอบแล้ว พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์
 นั้น นำหีบทองคำทำอย่างวิจิตรงดงาม บรรจุคำ
 ถวายไชยมงคลทุกเกล้าๆ ถวาย พระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระแสงราชศัสตรา
 สำหรับเมืองนี้ พระเจ้าน้องยาเธอ รับพระแสง
 ประดิษฐานไว้ที่ราวแล้ว ประชาชนทั้งหลายให้
 ถวายไชยมงคล พระสงฆ์สวดชัยันโต กองทหาร
 และกองตำรวจภูธรถวายวันทียาวุธ ทำเพลงสรร
 เสริญพระบารมี และประโคมพิณพาทย์เสียงแซ่
 แซ่ หยุดเสียงโห่ และประโคมแล้ว พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานเครื่องราชอิส
 ติยาภรณ์ และพระราชทานสัญญาบัตรทหารบก
 แก่พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์นี้ และพระราชทาน
 สัญญาบัตร แก่ข้าราชการ มณฑลนี้ ด้วย อีก หลาย
 นาย เสร็จแล้วเสด็จประทับ ห้องประชุม พระ

สงฆ์ พระสงฆ์ถวายอดิเรก พระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวเสด็จลงจากที่ว่าการมณฑล ทรงพระ
 ดำเนินไป ทางปรัด้านเหนือ ซึ่งราษฎรเฝ้าอยู่นั้น
 แล้วเสด็จลงประทับเรือพระที่นั่งฯ ใช้อัครออกจาก
 ท่า เล่นล่องไปตามลำแม่น้ำ ไปหยุดที่ท่าหน้า
 ตำหนักพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์ที่ออกพระนาม
 มาแล้ว เสด็จขึ้นจากท่า ขึ้นประทับบนตำหนัก
 และประทับแรมณที่นั้นต่อไปอีกหลายราตรี เพื่อ
 ประพาสในเมืองนั้นด้วย

รายงานการสร้างทางรถไฟ
 สายตะวันออกกับตอนต่อปากน้ำโพถึงพิษณุโลก

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้า
 ปกกระหม่อม
 ด้วย บัดนี้ กระทรวงโยธาธิการได้ สร้าง ทางรถไฟ

ไฟสำเร็จตามกระแสพระบรมราชโองการแล้ว ต่อ
ออกไปอีกสองตอน ตามกำหนดวิธีที่ได้รับพระ-
ราชทานพระบรมราชานุญาตสำหรับทำทางรถไฟ
ทั่วไปในพระราชอาณาจักร.

ทางรถไฟสองตอนนี้ ตอนที่หนึ่งทางรถไฟ
สายใหญ่ทิศตะวันออก ตั้งแต่กรุงเทพ ฯ ไปยัง
เมืองฉะเชิงเทรา กับตอนที่สามของทางรถไฟสาย
ใหญ่ ตั้งแต่กรุงเทพ ฯ ไปข้างทิศเหนือ คือต่อตั้งแต่
ปากน้ำโพถึงเมืองพิษณุโลก

ทางรถไฟที่ขยายต่อออกไปเหล่านี้ คงจะเป็น
ที่ต้องพระราชหฤทัย เพราะว่าเป็นที่ชักนำกระทำ
ให้อำนาประชาชนซึ่งอยู่ห่างไกลนั้น ดัดแปลงซิด
เข้ามาอีกได้ ให้เป็นที่เกื้อกูลความสามัคคีติดต่อ
ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท และกระทำให้พนักงาน
ในราชการสามารถที่จะจัดการใน หน้าที่ต่าง ๆ ได้
สะดวกดียิ่งขึ้น

ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทานพระบรมราช
วโรกาส กราบบังคมทูลพระกรุณา ข้อสำคัญบาง
อย่าง เป็นรายงานของการก่อสร้างทางรถไฟทั้ง
สองตอนนี้สืบไป

สายตะวันออกกรุงเทพฯ ถึงเมืองฉะเชิงเทรา ทาง
สายนี้ได้ลงมือทำเมื่อเดือนพฤศจิกายน รัตนโก-
สินทรศก ๑๒๔ มีระยะยาว ๖๓.๔ กิโลเมตร
และเป็นขนาดใหญ่กว้างเท่ากับทางสายนครราชสีมา
และสายเหนือ ทางสายนี้ทำผ่านไปในตำบลที่
นาอันอุดมดีต่อเนื่องกันในระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยา
และแม่น้ำบางปะกง ทั้งเป็นที่อยู่แห่งประชา
ชนเป็นอันมาก

การจัดซื้อที่ดิน ได้จัดแล้วไปด้วยเป็นที่พอใจ
เจ้าของที่ดินทั้งปวง รวมราคาทั้งสิ้นเป็นเงินประ
มาณ ๔๕,๐๐๐ บาท หรือไร่ละ ๒๕ บาท

การเตรียมดิน เป็นการยากลำบากมาก โดย

เหตุว่าพื้นที่ดินต่ำล้นนั้นอ่อน เป็นต้นว่าคันเนิน
สูงซึ่งใกล้เชิงสะพาน พื้นที่ดินเหล่านี้เหลวอ่อน
มีอาจจะทนน้าหนักของคันถนนที่เสริมขึ้น ด้วยดิน
โดยธรรมดา เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องใช้ทำ
แลกเปลี่ยน เพราะว่าเป็นของเบาจึงสำเร็จพื้นความ
ยากล้าบาก การเสริมดินทั้งหมดด้วยกันเป็นจำ-
นวน ๗๕๒,๐๐๐ กิวบิกเมตร เป็นราคา
๕๐๐,๐๐๐ บาท หรือกิวบิกเมตรละ ๖๗ สตางค์
การทำสะพานต่าง ๆ มีอยู่ ๓ ชนิด คือ

- ๑ สะพานไม้ทอดบนเสาไม้
 - ๒ สะพานรูดเหล็กทอดบนฐานอิฐ
 - ๓ สะพานรูดเหล็กทอดบนเสาเหล็ก สะดวก
- สะพานชนิดที่ ๑ ทำไปเพียง ๒ สะพานเท่า
นั้น โดยเหตุว่าต้องใช้เสาตะม่อยาว ซึ่งมีราคาเท่า
เทียมกับสะพานรูดเหล็ก สะพานชนิดที่ ๒ มี
อยู่ ๑๐ สะพาน ทุก ๆ สะพานมีช่องระยะเสาห่าง

กัน ๑๐ เมตรได้ทำขึ้นอย่างแข็งแรง และมั่นคง
ดี สะพานชนิดที่ ๓ มีอยู่หลายสะพาน ซึ่งนับว่า
เป็นอันสำเร็จแน่นอนไม่ได้ โดยเหตุว่าพื้นที่
เหล่านี้เป็นที่ลุ่ม เสาเหล็กที่ปักลงไป หมายถึงพอ
เพียงตามแบบวิธีแล้ว กลับซดลงไปมีอยู่หลาย
เสา จำเป็นต้องจัดการเปลี่ยนแปลง ลงคอนกรีต
ก่อด้วยอิฐ กำลังจัดการทำอยู่บัดนี้ ซึ่งจะไม่ให้
เป็นที่ติดขัดต่อการเดินรถ

ทางมั่นคงของทางรถไฟ การทุกสิ่งทุกอย่างทำ
เช่นเดียวกันกับทางสายเหนือ ส่วนไม่หมอนได้
เอามาจากแขวงนครราชสีมา และศิลาบอยถมทับ
หมอนได้เอามาจากตำบลปากเพรียวและช่องแค
โรงสะพานต่าง ๆ ได้สร้างสะพานขึ้นหลัง
หนึ่ง ก่อด้วยอิฐหลังคากระเบื้อง ที่เมืองฉะเชิง
เทรา และมีโรงไว้รถจักรหลังหนึ่ง พร้อมกับ
เครื่องกลับรถ นอกจากนั้นได้ก่อสร้างที่พักสำหรับ

พนักงานกองเดินรถ และกองบำรุงรักษาทางด้วย
การตั้งเครื่องตอเดือน เครื่องล้อเลื่อนสำหรับ
ทางทั้งสองสาย ได้เรียกประมูลบรรดาห้างต่างๆ
และได้ตกลงสั่งมาจากประเทศซึ่งแจ้งต่อไปนี้-

รถจักร ๑๖ คัน รถตรวจงาน ๑ คัน กับรถ
บรรทุกสินค้า ๔๕ คัน จากประเทศเยอรมนี
ราคาเงิน ๕๖,๘๑๔ ปอนด์

รถคนโดยสาร และรถบรรทุก เครื่องภาชนะ
ต่างๆ ๗๓ คัน จากประเทศอังกฤษ ราคาเงิน
๓๗,๓๗๕ ปอนด์

รถบรรทุกเข้า และรถบรรทุกอับเนา ๑๘๐ คัน
จากประเทศเบลเยียม ราคาเงิน ๒๕,๑๓๐ ปอนด์

ราคารวมยอดเงิน งบประมาณที่ได้กะไว้แต่
เดิม ๓,๒๐๐,๐๐๐ บาท แต่ราคาที่สูงขึ้นจริงจะ
กล่าวแนบยังไม่ได้ เพราะเหตุว่ายังไม่สำเร็จ
บริบูรณ์ และจะอย่างไรก็ดีคงจะไม่เกินไปกว่างบ

ประมาณที่กะไว้ถึงเป็นจำนวนมาก และราคาทำ
 ในกิโลเมตรหนึ่งประมาณคงราว ๕๑,๐๐๐ บาท
 ทางไปมาในระวางกรุงเทพฯ กับเมืองฉะเชิง
 เทราญ มีหนทางสะดวกทั้งลำคลองและทะเล
 เพราะฉะนั้นเห็นด้วยเกล้า ๆ ว่า ส่วนผลประ
 โยชน์ในการส่งสินค้าข้าวโดยทางรถจะไม่มาก แต่
 คงจะมีผู้โดยสาร และสินค้าเบา ๆ มาก ด้วย
 ว่าแต่ก่อนผู้ที่จะไปเมืองฉะเชิงเทรา ต้องเสียเวลา
 ถึง ๒ วัน บัดนี้ไปได้เพียง ๒ ชั่วโมงเท่านั้น ทั้ง
 เป็นรถไฟสายใหญ่ตอนต้นของทางสายตะวันออก
 ไปถึงมณฑลปราจีน และมณฑลจันทบุรีนั้น
 เป็นสิ่งสำคัญไม่ใช่เล็กน้อย

สายตอนปากน้ำโพถึงพิษณุโลก สายตอนนี้มี
 ระยะยาว ๑๓๘ กิโลเมตร ได้ลงมือทำการเมื่อ
 เดือนมกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ ทางสายนี้
 ออกจากปากน้ำโพ ตรงไปทางทิศเหนือ ชึ่งนับ

ว่าเป็นอันสำเร็จบริบูรณ์ได้อีกตอนหนึ่ง ทาง
สายใหญ่จากกรุงเทพฯ ถึงเมืองเชียงใหม่ ทาง
สายเหนือนี้ทำสำเร็จไปแล้ว เป็น ระยะยาว ๓๓๘
กิโลเมตร ยังคงจะต้องทำต่อไปอีก ๓๓๔ กิโลเมตร
ให้การทำแล้วเสร็จบริบูรณ์ทางนั้นเลย
ไปใกล้แม่น้ำใหญ่ผ่านไปในที่ราบ มีพญาและ
ป่าซึ่งเป็นที่น้ำท่วมสูงขึ้นมาตั้งสองเมตรทุก ๆ ปี
การเดิมดิน ทางนี้เป็นการยากลำบาก และ
เปลืองค่าใช้จ่ายมาก เพราะเป็นที่น้ำท่วม จำเป็น
ต้องทำคันถนนสูงตั้งแต่ ๒ ถึง ๓ เมตร และมี
หลายแห่งซึ่งเป็นที่ลุ่ม ต้องทำคันถนนสูงถึง ๖
เมตรก็มี ในระดูฝนกระทำให้คันถนนเหล่านี้ทรุด
เคลื่อนมาก ต้องใช้ดินแข็งถมเพิ่มเติมจนเอามา
โดยรพ่วงจากตำบลที่ดินอันสูงได้ปากน้ำโพ ทั้ง
ต้องหยุดการในระดู ที่แผ่นดิน ขึ้นไป หลายเดือน
ด้วยเหตุทั้งหลายนี้ กระทำให้ต้องใช้จ่ายเงินมาก

ซึ่งต้องเสียดินถึง ๕,๑๓๓,๔๖๑ กิวบิกเมตร
เป็นจำนวนเงิน ๔,๑๐๐,๐๐๐ บาท หรือกิโลมิ
เตอร์ละ ๓๐,๐๐๐ บาท เมื่อคิดเฉลี่ยการเสียดิน
แห่งทางรถไฟทั้งปวงในกรุงสยามเป็นกิโลมิเตอร์
ละ ๑๑,๐๐๐ บาท เท่านั้น

การทำสะพาน ในจำนวน ๕๓ สะพานมีสะพาน
เหล็กอยู่ ๔ สะพาน นอกนั้นเป็นสะพานไม้อย่าง
ธรรมดา

ทางมั่นคงของทางรถไฟ ทางนี้ใช้แบบวิธีอย่าง
เคยทำมาแล้ว มีขนาด ๑.๔๓๕ เมตร ราง
เหล็กมีน้ำหนักมีเตอร์ละ ๒๕ กิโลกรัม ไม้
หมอนได้ตัดที่ป่าไผ่ปากน้ำโพ ส่วนศิลาโยยถม
หมอนได้ขนเอามาจากที่ย่อยศิลาไผ่ปากน้ำโพบ้าง
และจากเขาในตำบลใกล้เคียงเมืองพิจิตรบ้าง

โรงสะพาน ที่เมืองพิจิตรและเมืองพิษณุโลก
นั้นได้กำลังทำโรงสะพานก่อด้วยอิฐ ส่วนสะพาน

ชั้นเล็ก ๆ ใต้แบบธรรมดาตามเคย โรงไว้อรรถจักร
พร้อมทั้งเครื่องกลับริกได้ทำขึ้นแล้วเสร็จที่เมือง
พิษณุโลก และมีที่พักเจ้าพนักงานอีกหลายแห่ง
รวมราคาทั้งสิ้น ด้วยว่าการทั้งปวงยังจะทำต่อ
ไป เช่นการเสริมดิน การถมศิลาบ่อและการอื่น
เพราะเช่นนั้นราคาที่จ่ายจริงจึงยังแจ้งไม่ได้ แต่ตาม
งบประมาณเจ้ากรมเป็นเงินประมาณ ๑๐,๕๐๐,๐๐๐
บาท หรืออีกโหลมิเตอร์ละ ๗๖,๐๐๐ บาท เมื่อคิด
ตามจำนวนนี้ เงินเกินไปกว่าราคาที่เฉลี่ยในการ
สร้างทางรถไฟทุกสายที่มีอยู่ปัจจุบันนี้ เป็นเงิน
๑๒,๕๐๐ บาท ก็เพราะการเสริมดิน ซึ่งต้องทำ
โดยมากมาย ทางสายนี้ยังทราบไม่ได้แน่อีกนาน
ว่าจะได้เพิ่มผลประโยชน์แห่งการเดินรถอยู่ในทุก
วันขึ้นอีกมาก เพราะว่าทำผ่านไปในที่ดินอัน
อัสตะคัตและมีราษฎรน้อย ข้อสำคัญของทาง
ตอนนี้ ก็คือเป็นทางติดต่อกับทางสายอุดรดิษฐ์

ซึ่งกำลังทำอยู่ (ด้วยว่าเป็นที่กลางแห่งสินค้าฝ้าย
เหนือ) และนับได้ว่าเป็นทางอันแล้วเสร็จบริ-
บูรณ์อีกตอนหนึ่ง ซึ่งเป็นทางติดต่อกับทางสาย
ใหญ่ ถึงเชียงใหม่และเมืองฝ้ายเหนือ

ตามข้อความซึ่งข้าพระพุทธเจ้ากราบบังคมทูล
พระกรุณาข้างต้นนี้ พอที่จะทราบได้ฝ่าละออง
ธุลีพระบาทได้ว่า การที่ได้ขยายทางออกเพียงใด
กับทั้งราคาที่ได้สร้างทางจนสำเร็จในสมัยนี้ และ
ข้าพระพุทธเจ้าได้เตรียมการพร้อมอยู่แล้วที่จะรับ
พระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้เปิดทางรถ
ไฟทั้งสองสายนี้ เคนรถให้อาณาประชาราษฎร์ไปมา
ได้ ตั้งแต่รุ่งอรุณเป็นต้น.

ในที่สุดนี้ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกราบ.
บังคมทูลพระกรุณาทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท
ว่า กระทรวงมหาดไทย และข้าหลวงเทศาภิบาล
มณฑลปราจีน มณฑลนครสวรรค์ และมณฑล

พิษณุโลก ได้ช่วยเกื้อหนุนเป็นอันมากอยู่เสมอ
 จึงกระทำให้กระทรวงนี้ สามารถทำการอันนี้
 สำเร็จได้ดังกระแสพระบรมราชโองการ ข้าพระ
 พุทธเจ้ากับเจ้าพนักงานในกระทรวงโยธาธิการ มี
 ความปิติโสมนัส รู้สึกเห็นพระเดชพระคุณเป็น
 ล้นเกล้าฯ ที่ได้เสด็จ พระ ราช ดำเนิน มา ประทับ
 เป็นสวัสดิมงคลในพระราชพิธี การอันนี้ ด้วย
 เกียรติฯ ด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

สนามสะเตชั่นรถไฟ

กรุงเทพมหานคร

วันที่ ๒๔ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๖

พระราชดำริตอบในการเปิดทางรถไฟ

ฉันมีความยินดีและชอบใจที่ได้ฟัง รายงาน ที่
เธอได้อ่านเมื่อคืนแล้ว ไม่มีสิ่งไรที่จะถูกใจฉัน
ยิ่งขึ้นไป กว่าที่ได้เห็นความเจริญที่ได้มีขึ้นในการ
ขยายทางรถไฟของเมืองเรา ทางรถไฟย่อมเป็น
พระยานแห่งความรุ่งเรืองของบ้านเมือง กับทั้งเป็น
หนทางที่จะช่วยให้เกิดความเจริญเช่นนี้ได้อย่างยิ่ง
รถไฟทำให้เกิด เป็นยาน เป็นพาหนะอย่างสะดวก
และอย่างรวดเร็ว และชักนำให้ค้าขายต่าง ๆ ที่
อยู่ห่างไกล เข้าใกล้ชิดติดถึงกัน เหตุฉะนั้นจึง
ให้เกิดความสุข และความเจริญของประชาชน
พลเมืองยิ่งขึ้น รถไฟทำให้รัฐบาลสามารถที่จะจัด
การเอาใจใส่ดูแลให้ยิ่งขึ้นได้อย่างหนึ่ง ซึ่งเป็น
การจำเป็นของการรักษามันเมืองที่จะมีผลดีได้

เพราะเหตุฉะนั้น จึงมีความรู้สึกพอใจอย่างยิ่งแล้ว และมาในการพิชิตวันนี้ ในการที่ได้ขยายทางรถไฟออกไปสำเร็จได้นี้ ก็เป็นพะยานสำคัญอย่างหนึ่งว่า เราได้ทำการใหญ่อันเป็นประโยชน์ของเมืองเราล่วงไปได้อีกขั้นหนึ่งแล้ว

ฉันขอใบใจในการที่กระทรวงโยธาธิการได้กระทำการอันสำเร็จตลอดจนเป็นที่พอใจทั้งสองตอนแล้ว และฉันหวังใจว่าการทำงานของกระทรวงนี้ คงจะทำอยู่ต่อไปให้สำเร็จได้เร็วเหมือนเช่นได้ทำมา เพื่อว่าจะได้ชักนำ ทำให้เกิดความเจริญแก่อาณาประชาราษฎร์ ซึ่งเป็นการที่ฉันได้มีใจจะให้เป็นอย่างนั้นอยู่เสมอ

ฉันมีความยินดีที่จะแสดงว่า ทางรถไฟทั้งสองตอนนี้ ให้เปิดให้อาณาประชาราษฎร์ใช้ได้ตั้งแต่พรุ่งนี้สืบไป.

คำถวายชัยมงคล
ของประชาชนเมืองฉะเชิงเทรา

ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทาน พระบรมราช
วโรกาส นำฉันทนามัตติของบรรดาข้าราชการฝ่าย
ทหารพลเรือน และพ่อค้าคนาจารย์ประชาราษฎร์
ทั่วเขตจังหวัดมณฑลปราจีนบุรี ล้วนมีความชื่น
ชมยินดีที่จะถวายพระพรในศุภมงคลสมัยที่ได้ฝ่า
ละอองธุลีพระบาท ได้ทรงพระราชอุทิศเสด็จ
มาถึงมณฑลปราจีนบุรี ในการเปิดรถไฟในเวลา
วันนี้ เพราะเหตุว่าประชาชนในมณฑลจนถึงอยู่
ไกลได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทโดยระยะทาง ก็
เหมือนอยู่ไกลไปมาถึงราชธานีได้ โดยยากยิ่งกว่า
มณฑลอื่น ที่ระยะทางห่างไกลเท่ากันหรือยิ่งกว่า
เพราะฉะนั้น จึงไม่มีใครจะได้มีโอกาสประสพสมัย

ที่จะได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ชมพระบรม
 โภธิสมภาร ถ้านับมา ตั้งแต่ได้เสด็จประพาส
 เมืองฉะเชิงเทรา^๕ ในครั้งหลังที่ล่วงแล้วมาจน
 บัดนี้^๕ได้ถึง ๓๕ ปี ในข้อนี้เป็นที่รู้ส^๕กว่า หัวเมือง
 ที่ตั้งอยู่ในลำน้ำบางปะกง เสียเปรียบหัวเมือง
 มณฑลอื่น ๆ อยู่โดยมาก แต่ความที่น้อยหน้า
 มณฑลอื่น ๆ มีอยู่เพียง ที่ไม่ได้ เฝ้าทูล ละอองธุลี
 พระบาทบ่อย ๆ ข้อเดียวเท่านั้นเอง นอกจากข้อ
 แล้ว การที่ปวงที่ได้เฝ้าละอองธุลีพระบาทได้ทรง
 พระราชอุตสาหะ ทะนุบำรุง เพื่อความสุข สมบูรณ์
 ของประชาชนก็ดี เพื่อความเรียบร้อยและความ
 เจริญในการปกครองพระราชอาณาจักรก็ดี เพื่อ
 ให้ยุติธรรม เป็นไปในหมู่มชนทั้งหลาย ยิ่งขึ้นกว่า
 แต่ก่อนก็ดี ตลอดจนความจงรักภักดีของประชา
 ชนทั้งหลายที่มีในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท
 มณฑลนี้จะยอมเลวทรามกว่าหัวเมืองมณฑล

ใด ๆ ในพระราชอาณาจักรนั้นนั้นเป็นว่าห้ามมิได้ ข้อ
นี้เป็นที่ประจักษ์อยู่แก่ใจ ของประชาชนทั้งหลาย
ในมณฑลทั่วไป และหวังด้วยเกล้า ๆ ว่า เมื่อ
ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ได้เสด็จประทับทอด
พระเนตรความเป็นไปอยู่ในมณฑลนี้แจ้งประจักษ์
แก่พระเนตรพระกรรณแล้ว คงจะทรงพระราช
ดำริเห็น ความจริง อย่างที่ ข้าพระพุทธเจ้าได้ กราบ
บังคมทูลมาทุกประการ

มาบัดนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดให้สร้าง ทางรถ
ไฟใน ราง กรุงเทพมหานครกับเมืองฉะเชิงเทรา
ให้ไปมาถึงกันได้โดยสะดวก และรวดเร็วเหมือน
กับเชื่อมพระราชธานีกับเมืองนี้ ให้เนื่องชิด
ติดต่อกัน แก่ไขความขัดข้องที่มีอยู่อย่างเดียว
กล่าวคือที่ไป มา ถึงราชธานีได้โดยยากให้หายไป
ด้วยรถไฟสายนี้ จึงเป็นที่ปิติยินดีของข้าพระ
พุทธเจ้าทั้งหลายเป็นล้นเกล้าฯ หาที่สุดมิได้ การ

ที่ประชาชนทั้งหลายในมณฑลนี้มาได้รับประโยชน์
 อย่างยิ่งด้วยรถไฟสายนี้ ก็ด้วยอำนาจพระบารมี
 ในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงพระราชดำริและ
 ดำรัสสั่งให้สร้างมาจนสำเร็จ ได้เสด็จมาเปิดรถ
 ไฟในเวลานี้ จึงเป็นโอกาสอันสมควรที่ข้าพระ
 พุทธเจ้าทั้งหลาย จะกราบบังคมทูล ขอบพระเดช
 พระคุณในใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทั้งขอพระ
 ราชทานพระบรมราชวโรกาส กราบบังคมทูล ถวาย
 ไชยมงคล ขอให้ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรง
 เจริญ สรรพศรีสวัสดิ์ พิพัฒน์ มงคล พระ ชนมสุข
 ทุกประการ ขอให้ทรงเจริญพระราชฤทธิกฤษฎา
 ภินิหาร ขจรจบทั่วเมธินคร สกลศัตรุกษัยพระ
 ราชประสงค์สิ่งใดๆ จงประสิทธิ์สมดังพระราช
 หฤทัยจ้านง จงทุกประการ เทอญ.

ด้วยเกล้าฯ ขอเดชะ

พระราชดำรัสตอบ
ประชาชนเมืองฉะเชิงเทรา

ดูกรประชาชนทั้งหลาย เราได้ฟังคำแสดงความจงรักภักดี และอำนาจพรของเจ้าทั้งหลายซึ่งเทศบาลได้รับฉันทานุมัติ กล่าวแทนในเวลาด้วยคำไพเราะเป็นที่พึงใจ

จริงอยู่เป็นที่น่าเสียดายมาก ซึ่งเราหาโอกาสที่จะมาเยี่ยมในมณฑลนี้ไม่ได้บ่อยๆ เช่นมณฑลอื่น เหตุขัดข้องด้วยทางไปมา ไม่ใคร่เป็นที่สะดวกเหมาะแก่ระดูกาล แต่ถึงว่าเวลาที่เราได้มาเที่ยวในมณฑลนี้ ล่วงมาช้านานถึง ๓๐ ปีเศษ แต่ความบริบูรณ์ของภูมิประเทศที่เราได้เห็นนั้น ติดตาติดใจอยู่เสมอมิได้ล้มเลย จึงเป็นเหตุให้มีความคิดว่า ประโยชน์ อย่าง อุดม ที่ได้เกิดขึ้นใน

มณฑลนั้น จะสำเร็จเป็นผลแก่ประชากรราษฎรทั้งปวงยิ่งขึ้น ด้วยมีทางไปมาแต่ต้นถึงพระนครโดยสะดวก ความเห็นอันนี้มีใช่เป็นความเห็นใหม่เป็นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแต่รัชกาลก่อน ๆ ได้ทรงเห็นประโยชน์อันนี้ จึงได้มีการขุดคลองให้เรือไปมาสะดวกขึ้นในรัชกาลที่ ๓ จนถึงแผ่นดินปัจจุบันนี้ แต่ยังมีช่องที่จะเป็นการสะดวกดีกว่านั้น โดยทนายรถไฟอันได้สร้างขึ้น และเป็นอันสำเร็จลงในบัดนี้.

เรามีความยินดีที่ได้ทำการอันเป็นที่มั่นใจว่าจะเป็นประโยชน์แก่แผ่นดินและอาณาประชาราษฎรทั้งปวง คือเปิดทางรถไฟในเวลาอันน้อยอยู่แล้ว แต่ยังเพิ่มพูนความยินดีพอใจมากขึ้น ที่ได้มาพบเห็นอาณาประชาราษฎรทั้งปวงอันมีใจจงรักภักดี ตั้งหน้าคอยรับรองโดย ความพอใจ ที่จะได้พบปะตัวเรา ทั้งได้เห็นการปกครองซึ่งได้จัดไว้ เป็นการ

สำเร็จประโยชน์คืออย่างยิ่งสมดังความปรารถนา ถึง
 ว่าไม่ได้เคยมีความสงสัยเลยว่า เทศาภิบาลผู้
 ซึ่งนับว่าเป็นผู้จัดกาสำเร็จได้จริง มาในมณฑล
 นั้นแล้ว จะมาจัดการในมณฑลนั้นไม่สำเร็จแต่
 ลักษณะหนึ่งก็ดี แต่เมื่อมาเห็นความจริงอันปรา-
 กฏเก่าตา ประกอบกับการที่ได้ฟัง ก็มีความพอ
 ใจยิ่งขึ้น

เมื่อมีโอกาสซึ่งประชาชนเมืองนี้ จะได้ไปมา
 ติดต่อกับพระมหานคร มีทางซึ่งจะบรรทุกสิ่งอัน
 เป็นผลเกิดขึ้นด้วยน้ำแรงไปยังตลาดโดยสะดวก
 ตั้งขึ้นแล้ว เราจึงขอเตือนประชาชนทั้งหลายให้
 อุตสาหะตั้งหน้าทำมาหากินได้ทวียิ่งขึ้น จะได้มี
 ทรัพย์สินสมบัติเพิ่มพูนมั่งคั่งขึ้นกว่าเดิม และ
 ขออำนวยการไว้ให้ราษฎรทั้งหลาย ทำมาหากินโดย
 สะดวกดี มีผลเพิ่มพูนยิ่งขึ้นกว่าเดิม เป็นที่
 ตั้งแห่งความเจริญสุขสมบัติทั้งปวง ทุกประการ

เทอญ ฯ

ข่าวเสด็จพระราชดำเนิน
กลับจากประทับแรมเมืองฉะเชิงเทรา

วันที่ ๓๐ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๖
เวลาเช้า ๒ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัว เสด็จจากตำหนักที่ประทับแรม ณ เมืองฉะ-
เชิงเทรา ประทับในเรือพระที่นั่งมอญแก้ว ๖ แฉ
ช้อยอดไชยา เรือพระที่นั่งแจวขึ้นไปตามลำแม่
น้ำบางปะกง เลี้ยวเข้าคลองทำไข่ไปเข้าประตูน้ำ
ในคลองนั้น เสด็จพระราชดำเนินไปตามลำคลอง
ทำไข่แล้ว เข้าคลองนครเนื่องเขต เวลาค่ำประ-
ทับแรมที่วัดปากบึงในคลองนั้นราตรีหนึ่ง

วันที่ ๓๑ มกราคม เวลาเช้าเสด็จพระราช
ดำเนินมาในคลองนครเนื่องเขต มาเข้าคลอง

แสนแสน เวลาค่ำประทับแรมที่เมืองมื่นบุรี
ราตรีหนึ่ง

วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๑๒๖ เวลาเช้าเสด็จพระ
ราชดำเนินจากเมืองมื่นบุรีมาตามคลองนั้น ออก
ประตูน้ำประทุมวัน มาตามคลองมหานาคถึงสี่แยก
มหานาค เลี้ยวไปตามคลองผดุงกรุงเกษม เลี้ยว
เข้าคลองเม่งแสง ไปเสด็จขึ้นณพระที่นั่งอัมพร
สถานเวลาบ่าย ๕ โมงเศษ.

